

Kiürült faluban – meleg étel a tűzhelyen

Ágfalvi interjú a Sopron környéki németek kitelepítéséről

■ HEINRICHES ESZTER

– Matyi bácsi, Ön az idősebb. Hogyan emlékezik vissza a kitelepítés napjaira?

GRITSCH MÁTYÁS: Tízéves voltam. Édesapám az áramszolgáltatónál

Gritsch Mátyás

dolgozott, ami ugyebár állami cég volt, ezért nem kerültünk a kitelepítettek listájára. Pedig az 1941-es népszámláláskor németnek vallottuk magunkat. Elvitték az unokatestvéreimet, az idős nagymamám, az osztálytársaim nagy részét, az utcabelikeket. A bánfalvi kilencven százalékát. A nagymamától el sem tudtam búcsúzni, mert ő Ágfalván lakott. Bár ez csak négy kilométerre van tőlünk, hatóságilag korábban körbezárták, mint Bánfalvát. Egyik települést sem lehetett se megközelíteni, se elhagyni. A kitelepítettek listáját a jegyzőségre, a mai óvoda épületére függesztették ki. A dobóbetét, a hitelenkedés és a kétségbeesés uralkodott el az egész településen. Hiszen mi itt éltünk, itt születünk. És a mi őseink is.

– András bácsi, Ön hároméves volt, amikor majdhogymenn kiürült a falu. Vannak emlékei?

BÖHM ANDRÁS: Emlékképeim alig, álomképeim máig vannak azoktól a napoktól. Ezernégyszázharmincnyeg embert vittek el Ágfalváról. A Fő utcaikat mind. Ők mezőgazdaságból éltek. Mindenüket itt kellett hagyniuk: házukat, földjeiket, istállóikat, állataikat, bútoraikat, ruháikat, edényeiket. Mindent. Csak egy kis csomagot vihettek magukkal.

Jól mondod, a falu kiürült. Szó szerint minden kiürült. A hatalmas és gyönyörű templomunk, az evangélikus iskola, és egyik napról a másikra megszűntek az énekkarok és a virágzó egyesületek is. Mindent el kellett szervezni és újrarendelni.

– A falvak pár napon belül újra be-népesedtek. Milyen volt az együttélés a németek és a magyarok között?

B. A.: Nem a kitelepítés napján kezdődött el a betelepítés, hanem már októberben. Rábaközöből, Csornáról és a környékéről hoztak magyar családokat, beköltöztették őket a helyiek mellé. Ez sem volt egyszerű kérdés. Képzeld csak el, hogy a saját házadat – a kicsinyke konyhádat, az egyetlen szobádat –, ahol már úgy is heten-nyolcan éltek, meg kellett osztanod egy másik hét-nyolc fős családdal. Azt mondják, nagyon nehéz volt ez a fél év is. 1945-ben és 1946-ban összesen mintegy hetvenhat településről jöttek Ágfalvára.

Említettem, hogy a Fő utca teljesen kiürült, onnan mindenkit bevonagrozottak. Azokat a házakat és javakat magyarok kapták. Ott ma sem nagyon hallani német szót. Ágfalvának az volt a szerencséje a környező településekkel szemben,

hogy itt nagyon sok volt az iparos és a bányász, akikre szükség volt a háború utáni Magyarország újraépítésénél. Ők maradhettek. A Hegy utcában, a Patak utcában, a Brennerbergi úton és a Gyógy utcában. Olyan volt ez a négy kicsi utca még évtizedekig, mint egy nagy család. Az én generációm csak úgy gondol Ágfalva településszerkezetére ma is, hogy van „a falu”, meg van „a hegy”. A falu a Fő utca kanyargós, hosszú utcája, csupa nagy házzal. A hegy meg ezt a négy kicsi utcát jelöli a bányászházakkal és a sokkal szegényesebb környezettel.

Mi ott a hegyen olyanok lettünk, mint egy nagy család. Ablak, ajtó, kertkapu, minden tárva-nyitva volt. Ebben a tömbben, fenn a hegyen németül beszélgettünk. Aztán, amikor lementünk a hegyről a Fő utcába, ott magyarul. Be voltunk zárva abba a négy kis utcába. Ennek kétségkívül megvoltak az előnyei is. És még hadd mondjam el azt is, hogy innen, a hegyről mi mindvégig átlátnak a szomszédos osztrák falvakba is. De nekünk ugyebár se ki, se be...

Sokat megviselt ez a bezártság. A hetvenes években szörnyű öngyilkossági hullám söpört végig az ös-lakosságon. Nemcsak itt, hanem környékbeli településeken, Brennerbergbányán, Görbehalmomban és Bánfalván is. Ez önmagában is megérné egy tanulmányt. Tudtommal senki nem foglalkozott még vele.

G. M.: Eltűntek az osztálytársaim, helyettük újjak érkeztek. És svábok tünk minket. Lassan, nagyon lassan meg kellett tanulnunk együtt élni, hiszen nekik is megvolt a maguk története. Amikor a több ezer emberrel elindultak a szerelvények, olyan „melegváltás” volt Bánfalván, hogy sok házból a németek által – persze saját maguknak – főzött, érintetlen, meleg ebéd várta a tűzhelyen az érkező magyar családokat.

Azok, akik ilyen néha-okból itt maradhattak, néha már az örülte határán jártak. Volt, aki önkézeivel vetett véget családjá, majd a saját életének.

A szüleink mindig úgy engedtek el bennünket az iskolába, hogy a lelkiinkre kötöték, nem beszélhetünk arról, amit otthon hallunk. Szüleink fájdalom, keservét és véleményét nem vihettük magunkkal az iskolába.

Aztán 1948-ban az itt maradt mintegy tizenöt család-nak is el kellett hagynia az otthonát. Ekkor érkeztek hozzánk a felvidéki magyarok. Nekünk is menni kellett, egy romos házat kaptunk két utcával arrébb. Olyant, amelyre apám azt mondta, hogy „na, ide a kecskét sem...”. Aztán valahogy meg is oldotta, hogy a saját házukban albrőlők lehetünk.

Nehéz idők voltak. Nekünk is, és a kitelepítetteknek is. Alig tudtuk rólu- lunk valamit. Azonban az osztrák vasúttársaságnak hála, néha messziről láthatuk őket. Itt, a nyugati határzónában ugyanis vannak ma is, és voltak évtizedekkel ezelőtt is osztrák utazók járókvasúti pályák. A szerelvényekre – amelyek Ágfalvánál jöttek az országba, majd Sopron és Harka érintésével Sopronkeresztúrnál (Deutschkreuz) hagyták el – csak Ausztriában lehetett felszállni, róluk leszállni, ezeket hívták korridoronatoknak. Sok-sok honvágyval

küzdő kitelepített csak azért jött el 1946 után új német otthonából Burgenlandba, hogy ezen a pár kilométernyi vasúti pályán utazhasson. A vonat Ágfalvánál mindig lassított.

Böhm András

Azt mondják, annál lassabban ment, minél többet fizettek a kitelepítettek a mozdonyvezetőnek. Persze, a szerelvényeken kívülről mindenütt határfőőrök és katonák lögtak. Mi pedig kint álltunk a vasúti töltés mellett, és néman integettünk. Sokan, nagyon sokan utaztak azért hét-nyolcszáz kilométert, hogy néhány másodpercra láthassák a töltésekben bujkáló rokonait, a kertjük végét, a házuk tetejét vagy a templomtornyot. Eleinte így tartottuk a kapcsolatot. Aztán amikor hazajöhettek, akkor is sokáig csak Budapestre utazhattak, mert mi a határszában laktunk, ahová csak engedéllyel lehetett belépni. Budapesten láthattam viszont idős nagymamám is.

– Hogyan változott meg az egyházi élet 1946 után?

G. M.: Gyökeresen. Rábaközöből is

át a templomtornyot (!), a padokat, a tűzélőt, mindent, de mindent – kis tálcskákon. Egy romos épületet kaptunk. A tornyot újraépítettük, és örnöröből felújítottuk az iskolát. Hosszú évtizedek kellettek, amíg mindenki megszerette ezt a Hajnal téri épületet, ami mostanság már néha szűkösen bizonyul. Sokszor a templom szó helyett ma is az iskola jön a nyelvemre.

B. A.: Nagy tisztelettel tekintettünk azokra, akik a legnehezebb időkben is a templom környékén segédkeztek. Ma is nagy hálával gondolok az ágfalviak dr. Pusztai Lászlóra és Welter Ödönre, akik hosszú éveik, illetve évtizedekig szeretettel pástoroltak bennünket. Pusztai László velünk élte át a kitelepítés borzalmait, az ő idején lett a kétezer fős gyülekezetből – Brennerberggel együtt – alig hatszáz fős közösség. Mikor a kitelepítendők listájával és az irgalmatlan rendeletekkel szembesültünk, lelkészként előrehoztam a konferenciát az idejéig. Azt mondják, gyönyörű ünnepség volt. Pár nappal később pedig, amikor elindultak a virágos feldisznított szerelvények a kitelepítettekkel, zúgtak a templom harangjai.

1956 megint hatalmas változást hozott a gyülekezeti életben. Ekkor megint több százán elhagyták a falut. Néhány magyar evangélikus család is ideköltözött időközben, de ha a gyülekezeti listákat megnézzük, még mindig túlnyomórészt német nevek szerepelnek rajta. Ahogy Sopronban és Bánfalván, úgy nálunk, Ágfalván is rendszeresen vannak német istentiszteletek, kétnyelvű alkalmak.

– Milyen jövőképek élnek Önökben a németiség fenntartására vonatkozóan?

B. A.: Reményteljes, hiszen gyermekeink nemzetiségi óvodában és iskolában tanulhatnak. Sok a közös

jötték evangélikusok, bár a lakosságcsökkentésével az addig kisebbségben lévő katolikusok száma nőtt hatalmasra, az évtizedek óta növekvő, kétezeröt-száz főt számláló evangélikus gyülekezet pedig összezsugorodott. Ma alig vagyunk kétszázán. A kitelepítés idején dr. Pröhle Károly volt a lelkes vezető. Negyvenhat után voltak már magyar istentiszteletek is, mégis a gyülekezet volt az a hely, ahol őrizhettük kultúrát és nyelvünket. Szeretett lelkésznünk, Foltin Brúnó idején is kevesen voltunk, de máig is nagyon összetartó közösség vagyunk.

1967-re olyan kevesen lettünk Bánfalván, hogy nem tudtuk fenntartani és felújítani a templomunkat. Sopron városra ezért arra kötelezték bennünket, hogy cseréljük el a templomunkat a közeli, jóval kisebb katolikus iskolára. Film is készült a költözéséről. Senki nem segített nekünk, sem állami, sem egyházi részről. Magunk hordtuk

osztrák–magyar program mind az oktatási intézmények, mind a gyülekezet szervezésében.

G. M.: Lehetnek akár pesszimista is, de nem vagyok. Itt, az osztrák határ közelében mindig is érdekük lesz az embereknek nemétül tanulni és beszélni. Régóta részt veszek egy projektben, amelyet a kitelepítettek leszármazottai kezdeményeztek. Hosszú évek munkájának eredményeképpen nemrégiben lett kész az a digitális térkép, amelyen a régi Bánfalva háza, a régi lakók nevei és a róluk fellelhető adatok szerepelnek. Mindez megtekinthető az *oedenburgerland.de* honlapján, a „Wandorfplan” című oldalon.

– Kösönöm a történelmi tisztázó beszélgetést!

A szerző evangélikus lelkész, az Evangélikus Élet német nemzetiségi oldalának szerkesztője